

KREDITO LINIJOS LIETUVOS BANKININKYSTĖJE

DARIUS BAGDONAS,
JUOZAPAS AUDVYDAS STAŠKEVIČIUS

Energetika, finansai, ryšiai, transportas – gyvybiškai svarbūs dabar Lietuvai prioritetai. Ypač svarbi yra finansų sistema, kuri ne tik užtikrina turtinę žmogaus ir visuomenės saugą, skatina ekonomikos raidą, bet ir apibrėžia šalies, kaip tarptautinio partnerio, patikimumą [1]. Sklandi ir inovatyvi bankų, kitų finansinių institucijų veikla daug lemia ir formuoja šį šalies, kaip finansinio partnerio, įvaizdį. Straipsnyje analizuojama tarptautinėje finansinėje praktikoje dažnai vartojama kredito linijos sąvoka, jos esmė, struktūra bei ypatumai, pateikiamos jos adaptavimo ir vartojimo Lietuvoje galimybės.

Kredito linijos (*credit line*) esmė

Kredito linijos sąvoka Lietuvoje atsirado šalyje plečiantis tarptautinei prekybai ir komercinei bankininkystei. Šį tarptautinėje bankininkystėje plačiai vartojamą terminą Lietuvos pirmaujančių komercinių bankų vadovai ir specialistai oficialiai pradėjo vartoti užmezgę tarpbankinius korespondentinius ryšius su užsienio bankais apibūdinamus anglišku terminu *credit line*. Norėdami aiškiau suprasti, ką tai reiškia, panagrinėkime šios sąvokos prasmę.

Tarptautinėje bankininkystėje kredito linijos vadinamos įvairiai, pvz.: *credit line, clean line, unsecured line, commercial limit* ir t. t [2, 3]. Iš esmės tai yra trumpalaikis (iki metų), vidutinės trukmės (iki 5 metų) bei ilgalaikio laikotarpio (per 5 metus) komercinis limitas finansinės institucijos finansiniams įsipareigojimams priimti, įvertinant šios finansinės institucijos įsipareigojimų įvykdymo rizikos laipsnį. Iš pradžių nustatomas bendras finansinių įsipareigojimų limitas, po to nustatomi limitai pagal transakcijų rūšis, kurių bendra suma negali viršyti bendro įsipareigojimų limito. Paprastai tarptautinėje bankininkystėje bendradarbiaujant bankams nustatomi šių tipų komerciniai limitai [3, 4]:

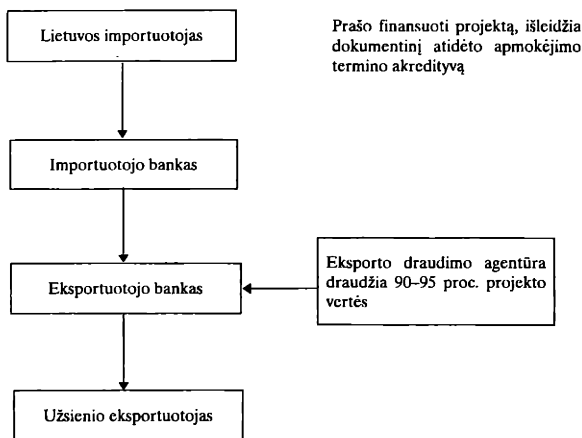
- *Foreign Exchange* operacijoms, t. y. valiutų mainų operacijoms *spot, swap, forward* sandoriams atlikti;
- Pinigų rinkos instrumentams, t. y. pinigams skolinti bei skolintis tarptautinėje bei vietinėje pinigų rinkose (tarpbankinių paskolų, tarpbankinių depozitų sandoriai);
- Investicijoms į akcijas; skolos vertybinius popierius – vekselius, obligacijas; sindikuotas paskolas, subordinuotas paskolas ir t. t.
- Prekybai finansuoti, t. y. atidėto apmokėjimo termino importo projektui finansuoti (už pateiktą produkciją apmokama per sutartą laikotarpį, išdėstant grąžintiną sumą per kelis etapus), dokumentiniams akredityvams tvirtinti, arba išankstiniam eksporto projektui finansuoti (*pre-export financing*).

Kadangi palūkanos už kreditinius išteklius Lietuvoje, lyginant su išsivysčiusiomis šalimis, yra pakankamai didelės, ir dabar šalyje sparčiausiai plečiama prekyba įvairiomis plataus vartojimo prekėmis, technologinių įrengimų ir techninės įrangos importas bei įvairių pramoninių gaminių eksportas, todėl kredito linijos ar vadinamieji komerciniai limitai prekybai finansuoti, kuriuos Lietuvos komerciniams bankams suteikia užsienio bankai, yra ypač aktualūs. Tai duoda galimybę konkrečiam projektui finansuoti panaudoti užsienio bankų finansinius išteklius, kurie kol kas yra gerokai pigesni. Todėl šią veiklos sritį verta panagrinėti plačiau.

Importo projekto finansavimas

Tarkime, Lietuvos įmonė (importuotoja) turi prekybos partnerį (eksportuotoją) užsienio šalyje, su kuriuo sudarė prekybinį sandorį importuoti prekes. Apmokėti už prekes importuotojas turėtų imti kreditą viename iš Lietuvos komercinių bankų su dabar galiojančiomis 22–28 proc. palūkanomis. Kadangi projekto suma yra pakankamai didelė ir partneriai vienas kitu dar nelabai pasitiki, jie susitaria, kad importuotojas išleis dokumentinį akredityvą eksportuotojo bankui, o eksportuotojas, gavęs pranešimą apie akreditivo išleidimą, išsiųs prekes. Kadangi importuotojas suinteresuotas gauti projekto finansavimą kiek įmanoma mažesniais skolinimosi kaštais, jis kreipiasi į savo banką išleisti dokumentinį akredityvą eksportuotojo bankui atidėto apmokėjimo sąlygomis. Čia susiduria keturių šalių finansiniai interesai (žr. 1 pav.):

- Importuotojas nori gauti kuo pigesnę projekto finansavimą;
- Importuotojo bankas, šiuo atveju Lietuvos komercinis bankas, gali uždirbti savo komisinius panaudodamas eksportuotojo banko finansinius išteklius, tuo pačiu padėdamas savo klientui ar tuo pritraukdamas klientą iš kito banko;
Eksportuotojas gauna tvirtą garantiją, kad pinigai už prekes bus sumokėti pagal sutartį;
- Eksportuotojo bankas finansuodamas projektą uždirba komisinius su minimalia rizika, kadangi kiekvienoje išsivysčiusioje šalyje veikia eksporto draudimo agentūros, kurios 90–95 proc. draudžia savo šalies eksportą, t. y. eksportuotojo bankas rizikuoja tik 5–10 proc. projekto sumos.

1 pav. Importo finansavimo schema

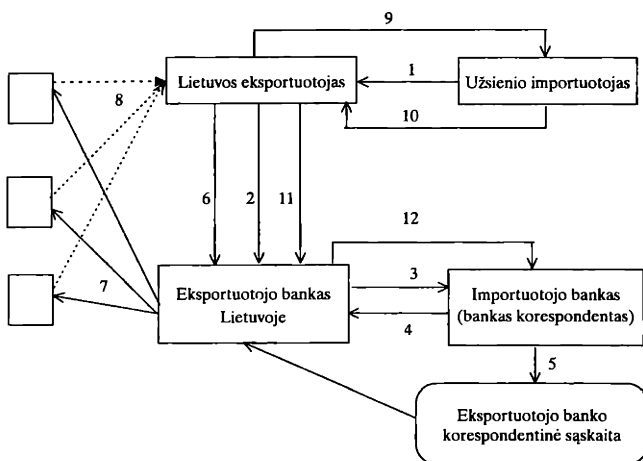
Importuotojas kreipiasi į savo banką prašydamas finansuoti importo projektą. Bankas, įvertinęs projekto ir kliento riziką, kreipiasi į savo banką korespondentą toje užsienio šalyje, kurioje yra prekių ar įrangos eksportuotojas, siūlydamas finansuoti projektą. Užsienio bankas įvertina projektą,

importuotojo banko riziką ir pagal savo sukurta metodologiją nustato importuotojo bankui, šiuo atveju Lietuvos komerciniam bankui, prekybos finansavimo komercinį limitą (kredito liniją) ir finansuoja projektą, priimdamas importuotojo banko įsipareigojimą sumokėti projekto pagrindinę sumą po tam tikro laikotarpio su palūkanomis, nustatomomis remiantis LIBOR (Londono tarpbankinės finansinių išteklių rinkos pasiūlos palūkanos) plius banko marža, priklausanti nuo Lietuvos komercinio banko patikimumo. Lietuvos komercinis bankas sudaro sutartį su importuotoju, pagal kurią importuotojas įsipareigoja apmokėti už importuojamas prekes po tam tikro laikotarpio. Tokiu būdu:

- Importuotojas gauna prekes ar įrangą ir turi galimybę sumokėti už jas po tam tikro laikotarpio, sumažėja skolinimosi kaštai, kadangi panaudojamos užsienio banko lėšos su mažesnėmis nei Lietuvoje palūkanomis;
- Importuotojo bankas, šiuo atveju – Lietuvos komercinis bankas, uždirba savo maržą bei komisinius už atliktą operaciją nenaudodamas savo finansinių išteklių, tuo išplečia savo finansines galimybes investuoti į kitus projektus bei suteikia klientui papildomų jo veiklos finansavimo šaltinių;
- Eksportuotojo bankas uždirba pagal išsivysčiusių šalių standartus nemažas palūkanas minimaliai rizikuodamas, kadangi eksportą iš jo šalies draudžia valstybinė eksporto draudimo agentūra;
- Eksportuotojas saugiai ir laiku gauna pinigus už pateiktą produkciją.

Išankstinis eksporto finansavimas (*pre-export financing*)

Pereinant iš komandinės ekonomikos prie rinkos ekonomikos kiekviena šalis, tarp jų ir Lietuva, susiduria su ženkliu gamybos lygio kritimu. Gaminiojai patiria apyvartinių lėšų trūkumą, taip pat iškyla pigių finansinių išteklių poreikis naujoms technologijoms įsigyti, siekiant kiek galima geriau modernizuoti gamybą, kas suteiktų privalumų gerinant gamybos ekonominius rodiklius bei sėkmingai konkuruoti įvairiose rinkose. Todėl šis eksporto finansavimo būdas, esant nepakankamiems bei brangiems kreditiniams ištekliams Lietuvoje, yra labai palankus Lietuvos įmonėms, eksportuojančioms savo produkciją į išsivysčiusias šalis. Toliau pateikiama išankstinio eksporto finansavimo schema (2 pav.).

2 pav. Eksporto išankstinio finansavimo schema

Lietuvos eksportuotojas (toliau eksportuotojas) sudaro kontraktą su užsienio importuotoju (toliau importuotojas), pagal kurį eksportuotojas įsipareigoja pateikti kontrakte numatytą produkciją, o importuotojas – sumokėti už pateiktą produkciją.

- Eksportuotojas kreipiasi į Lietuvos komercinį banką (toliau bankas) prašydamas paskolos apyvartinėms lėšoms. Bankas pasiūlo eksportuotojui pigesnę projekto finansavimo šaltinį, t. y. projektą finansuoti panaudojant tos šalies, į kurią eksportuojama produkcija, komercinio banko lėšas. Sudaroma eksportuotojo ir banko paskolinė sutartis.
- Bankas kreipiasi į savo banką korespondentą importuotojo šalyje siūlydamas finansuoti projektą.
- Bankas korespondentas įvertina projektą, eksportuotojo, importuotojo bei banko patikimumą. Jei visos sąlygos priimtinos, bankas korespondentas nustato komercinį limitą ar, kitaip tariant, suteikia kredito liniją bankui. Sudaroma banko ir banko korespondento eksporto projekto finansavimo sutartis, pagal kurią bankas kores-

pondentas įsipareigoja pervesti lėšas projektui finansuoti pagal sutartyje numatytas sąlygas, o bankas įsipareigoja grąžinti pagrindinę sumą ir palūkanas po tam tikro laikotarpio.

- Gavęs lėšas bankas apmoka eksportuotojo gamybos išlaidas pagal pateiktas sąskaitas.
- Tiekėjai pateikia produkciją, reikalingą galutiniam produktui pagaminti.
- Eksportuotojas pagamina ir išsiunčia produkciją.
- Importuotojas apmoka eksportuotojui už produkciją.
- Eksportuotojas perveda lėšas bankui pagal paskolinę sutartį.
- Bankas atsiskaito su banku korespondentu pagal eksporto projekto finansavimo sutartį.

Šie Lietuvos komercinio banko bei užsienio banko finansiniai santykiai galimi tik jei tos užsienio šalies valstybinė eksporto draudimo agentūra yra nustačiusi komercinius limitus (kredito liniją) Lietuvai kaip valstybei bei konkrečiam Lietuvos komerciniam bankui. Jei šių limitų nėra, užsienio komercinis bankas gali priimti Lietuvos komercinio banko įsipareigojimus tik su Lietuvos Vyriausybės garantija. Lietuvos Vyriausybė garantijas prekybos finansavimo projektams suteikia tik išimtiniais atvejais ir ima už tai papildomą mokesť – šiuo metu 3 proc. sumos. Todėl Lietuvos komerciniam bankui labai svarbu įgyti užsienio šalių eksporto draudimo agentūrų bei komercinių bankų pasitikėjimą, kur pagrindiniai pasitikėjimo veiksniai yra geri banko finansiniai rezultatai pagal tarptautinius apskaitos standartus bei žymiausių tarptautinio reitingo agentūrų įvertinimas. Dabar Lietuvos komercinis bankas – Vilniaus bankas – pripažįstamas daugelyje pasaulio šalių ir atitinka visus tarptautinius reikalavimus.

Išvados

1. Tarptautinėje finansinėje veikloje plačiai vartojamą terminą *credit line* Lietuvoje priimta transformuoti į *kredito linijos* sąvoką.

2. Kredito linijos dažniausiai vartojamos valiutų mainų sandoriams, pinigų skolinimuisi, investicijoms į vertybinius popierius, prekybai (importui, eksportui) finansuoti.

3. Kadangi Lietuvoje kreditinių išteklių palūkanos yra aukštesnės negu išsivysčiusiose šalyse, dabar kredito linijos iš užsienio bankų yra ypač aktualios.

L I T E R A T Ū R A

1. Staškevičius J. A. Inovatika ir inovacijos // Mokslas ir technika. 1997. N 2. P. 3.
2. BBB CIP Study Text. Trade Finance Payments and Services. London, 1993. 454 p.
3. Watson, A. Finance of International Trade fifth edition. Character institute of Bankers, 1990. 363 p.
4. Lumby, S. Investment Appraisal and Financial Decisions, fifth edition. London: Chapman & Hall. 1994. 667 p.

CREDIT LINES IN LITHUANIAN BANKING

Darius Bagdonas, Juozapas Audvydas Staškevičius

S u m m a r y

The article deals with the main methods of credit line utilization. Credit lines established by foreign banks and other financial institutions for Lithuanian commercial banks mean that Lithuanian banks are trusted and recognized by foreign financial institutions. They allow Lithuania to effectively perform various foreign exchange and money market tasks and trade the financial resources of foreign financial institutions, financing international trade as well as disclosing new possibilities for Lithuanian enterprises to get cheap financial resources for the realization of strategic and long-term projects.